

Kryzys Wspólnoty Atlantyckiej XXI wieku

Coraz bardziej przytłacza nas obraz wielkiego kryzysu lat 2008-2012. Skala i głębia tego kryzysu przekraczają granice naszej wiedzy i wyobraźni. Anno Domini 2012 musimy stworzyć nową wiedzę, aby zrozumieć istotę tego wielkiego kryzysu, który jest jednocześnie bilansem zamknięcia XX wieku oraz bilansem otwarcia XXI wieku¹.

Skala i głębia tego kryzysu związane są z faktem, że jest to kryzys pentagonalny integrujący kumulacyjną i mnożnikową dynamikę pięciu powiązanych trajektorii kryzysu:

1. **Trajektoria kryzysu finansowego**
2. **Trajektoria kryzysu gospodarczego**
3. **Trajektoria kryzysu porządku globalnego**
4. **Trajektoria kryzysu elity globalnej**
5. **Trajektoria kryzysu Wspólnoty Atlantyckiej**

Hinc et nunc Wspólnota Atlantycka, wspólnota USA i Unii Europejskiej jest jeszcze dominującym układem sceny światowej oraz dominującą siłą porządku światowego. W wieku XIX ten porządek globalny był zdominowany przez PAX Britannica, a w wieku XX przez PAX Americana. Ten obraz świata przemija, powstaje nowy wielobiegunowy i wielocywilizacyjny porządek globalny. W takich warunkach warto podjąć fascynujący temat globalnego kryzysu Wspólnoty Atlantyckiej².

* * *

Gloria Wspólnoty Atlantyckiej w latach 1940-1990.

W tym półwieczu Wspólnota Atlantycka była układem dominującym, najważniejszym układem sceny globalnej. Zagrożenie Imperium Sowieckiego było jednocześnie błogosławieństwem i przekleństwem tej Wspólnoty. Przekleństwem zmuszającym tę Wspólnotę do ogromnego wysiłku zbrojeniowego. Błogosławieństwem,

¹ A. Kukliński, *Megaspaces of the XXI century*. Ministry of Regional development, Warsaw July 2011, elektroniczna wersja tego stadium jest osiągalne: patrycja.artymowska@mrr.gov.pl

² A. Kukliński op.cit

ponieważ groźba inwazji sowieckiej cementowała wspólnotę w kategoriach moralnych i materialnych skłaniając do uznania wiodącej roli USA.

PAX Americana był przyjmowany jako symbol oświeconego i liberalnego operowania pojęciem American Hard and Soft Power³.

Można przedstawić bardzo długą analizę wieńca chwały Wspólnoty Atlantyckiej z lat 1940-1990. Pierwszą gwiazdą tego wieńca jest decydująca rola Wspólnoty Atlantyckiej na polu bitwy II Wojny Światowej. Wspólnota Atlantycka była rdzeniem i arsenałem zwycięstwa Koalicji.

* * *

Drugą gwiazdą tego wieńca chwały jest stworzenie nowego porządku globalnego⁴, inkorporującego wybitną myśl strategiczną określającą zasady funkcjonowania świata. Powołano do życia rozbudowany, innowacyjny system ONZ, powołano Instytucje Waszyngtońskie jako sternika globalnych finansów. Powołano cały świat instytucji nowego porządku światowego XX wieku.

* * *

Solidarność transatlantycka znalazła swój wyraz w planie G. Marshalla, który przywrócił Europie Zachodniej status silnego układu gospodarczego i politycznego będącego ważnym partnerem USA. **Plan Marshalla można uważać za ważny element odrodzenia Wspólnoty Atlantyckiej.**

* * *

Dalszy krokiem odrodzenia Wspólnoty Atlantyckiej jest powstanie Unii Europejskiej jako najważniejszej innowacji instytucjonalnej XX wieku⁵.

Unia stała się ważnym elementem Wspólnoty Atlantyckiej wzmacniającym jedność cywilizacyjną Zachodu w konfrontacji z zagrożeniem sowieckim.

* * *

³ J.S.Nye, *The Paradox of American Power*, Oxford Univeristy Press 2002

⁴ Por. A. Kukliński [w:] *Faces of the XXI century* Anna Gasior-Niemiec et alia (eds) p.29 Rewasz 2008

⁵ Por. IV Konferencja Krakowska

Solidarność świata zachodniego oraz zdecydowane wzmocnienie jego siły politycznej i militarnej były źródłem powstania NATO⁶ jako największej i najbardziej efektywnej międzynarodowej organizacji militarnej w dziejach świata.

* * *

Trzeba dodać, że złote półwiecze Wspólnoty Atlantyckiej było jednocześnie świadkiem największego boomu ekonomicznego w historii. To złote półwiecze miało oświeconą elitę Wspólnoty Atlantyckiej, która umiała wykorzystać najlepsze elementy ideologii i praktyki keynesizmu.

* * *

Koronnym sukcesem Wspólnoty Atlantyckiej tego okresu było zwycięskie, bezkrwawe zakończenie Zimnej Wojny jako sui generis III Wojny Światowej. Chodzi oczywiście o upadek Imperium Sowieckiego.

* * *

Ten sukces 50-lecia nie znalazł kontynuacji w następnym dwudziestoleciu lat 1990-2010. **Odwrotnie, dwudziestolecie uruchomiło proces głębokiego kryzysu Wspólnoty Atlantyckiej.** Wspólnota Atlantycka była kompletnie nieprzygotowana na upadek Imperium Sowieckiego. **Założono mylnie, że neoliberalny świat wolnego rynku przyniesie rozwiązania, które stworzą nowy, wspaniały świat wolności, konkurencji i dobrobytu.** Ten nowy wspaniały świat ukształtowany na obraz i podobieństwo USA PAX Americana błysnie nowym światłem historii. **Odrzucono koncepcję globalnego planowania strategicznego, odrzucono koncepcję nowego Planu Marshalla, odrzucono koncepcję tworzenia nowego porządku globalnego.**

Deifikacja ideologii neoliberalnej otworzyła trajektorię, która w finalnym rezultacie procesu dziejowego wywołała wielki pentagonalny kryzys lat 2008-2012 i zachwiała fundamentem demokracji i kapitalizmu.

Warto zwrócić uwagę na indywidualne oblicza kryzysu Wspólnoty Atlantyckiej zaznaczające się w doświadczeniach USA i Unii Europejskiej⁷.

* * *

⁶ R. Kuźniar, *Polityka i siła*, Warszawa, Scholar 2006 str 207

⁷ Por. A. Kukliński, *Megaspaces* op.cit

USA

Po upadku Imperium Sowieckiego była krótka chwila historii, w której USA mogły stać się niekwestionowanym liderem świata XXI wieku. Ta krótka chwila historii została zmarnowana przez USA. Stany Zjednoczone nie chciały szanować zasady primus inter pares. Stany chciały zostać superdyktatorem sceny globalnej, co zaznaczyło się specjalnie silnie w słowach i czynach prezydentury Busha Juniora.

Jednocześnie Stany wpadły w pułapkę zadłużenia wewnętrznego i zewnętrznego. Szczególnie upokarzającym jest astronomiczne zadłużenie Stanów wobec Chin, które mogą w każdej chwili uruchomić proces bankructwa USA.

W zakresie wewnętrznej dynamiki amerykańskiego społeczeństwa zupełną tragedią jest antypodatkowa rewolucja najbogatszych warstw, które nie chcą płacić odpowiednich podatków w skali federalnej, stanowej, miejscowej i lokalnej.

Zwycięstwo tej rewolucji oznacza koniec USA jako supermocarstwa globalnego. Istnieje bardzo smutna analogia pomiędzy Polską XVII i XVIII wieku a USA wieku XX. Główną przyczyną upadku Polski była odmowa płacenia podatków przez wielkie warstwy polskiego ziemiaństwa, a zwłaszcza przez polską arystokrację, przez bene nati et posesionati.

Otóż w tej chwili amerykańskie bene nati et posesionati z niewyobrażalną obojętnością patrzą na procesy bankructwa amerykańskiego mocarstwa oraz na agonię władzy prezydenckiej, która coraz bardziej przypomina Jana Kazimierza w latach poprzedzających jego abdykację.

Lektura IHT z dnia 2 sierpnia 2011 wywołuje przerażające wrażenie załamania systemu amerykańskiej demokracji⁸.

* * *

W innym układzie możemy zwrócić uwagę na trzy kryzysy:

1. Kryzys Waszyngtonu jako ośrodka globalnej myśli strategicznej
2. Kryzys Nowego Yorku jako finansowej metropolii świata
3. Kryzys Kalifornii jako najbardziej innowacyjnego regionu w skali światowej

* * *

⁸ Porównaj IHT August 2 2011 Relief: but damage done globally, D.E. Sanger, *Brinkmanship over debt taints Washington's image*, R. Krugman *The president surrenders*, R. Douthat, *The diminished president*, J.S. Hacker, *American's unbalance democracy*. Lektura tych charyzmatycznych artykułów wzmacnia siłę porównania Jan Kazimierz – Barack Obama

Unia Europejska

Powstanie Unii Europejskiej w 1957 roku było historycznym wzmocnieniem Wspólnoty Atlantyckiej. Przed gospodarką europejską i przed gospodarką amerykańską otworzyły się wielkie obszary ekspansji i wzajemnego inwestowania⁹. **Gospodarka europejska i amerykańska jest połączona olbrzymimi strumieniami przepływów materialnych i finansowych.** Można mówić, że istnieją wspólne cechy amerykańskiej i europejskiej kultury korporacyjnej. **Niestety w kategoriach mocy politycznej Unia Europejska jest ciągle słabszym partnerem USA.** Unia Europejska nie mówi jednym głosem mocy politycznej, chociaż w tej dziedzinie i w Waszyngtonie sytuacja nie jest najlepsza¹⁰.

Istnieje bardzo silna Atlantycka Wspólnota nauki, edukacji i kultury w systemie struktur materialnych i duchowych cywilizacji zachodniej. Trzeba jednak zauważyć, że korzenie europejskie społeczeństwa amerykańskiego stają się coraz płytsze wobec wzrastającej roli Latynosów i Azjatów.

Nie ulega jednak wątpliwości, że tylko silna Unia Europejska może być globalnym partnerem USA, który podtrzymuje i rozwija materialne i duchowe siły Wspólnoty Atlantyckiej.

Słaba Europa, słaba Wspólnota Atlantycka nie będzie współautorem nowego wielocywilizacyjnego porządku globalnego¹¹. W tym kontekście warto zastanowić się nad czterema słabościami obecnej Europy.

Czy można powiedzieć, że Europa straciła wolę życia – czy możliwe są działania w skali europejskiej, które zmniejszą skalę negatywnych konsekwencji demograficznego Kryzysu Europy. Czy sfera silnej polityki pronatalistycznej jest poza zasięgiem naszego umysłu i wyobraźni. W każdym razie nie można przemilczeć tej tragedii demograficznej idąc śladami niewytłumaczalnego milczenia Raportu Europa 2020¹², który zupełnie nie poruszył demograficznego Kryzysu Europy.

Czy można powiedzieć, że Europa traci zdolność tworzenia innowacji przełomowych, że w Europie upada wielowiekowa kultura eksperymentu¹³? Czy można powiedzieć, że w Europie ginie wola mocy tworzenia silnej Unii Europejskiej jako

⁹ T.G. Ash, *Free World*, Random House, New York str. 122, por. Tłumaczenie polskie Znak, Kraków 2005

¹⁰ Por. Dramatyczny spór Demokratów z Republikanami w sprawie pułapki zadłużenia skarbu USA (vide IHT August 1 2011)

¹¹ Por. IV Konferencja Krakowska

¹² Komisja Europejska, Europa 2020

¹³ R. Galar IV Konferencja Krakowska

aktora sceny globalnej XXI wieku? Czy możemy powiedzieć, że kultura europejska nie tylko traci dominację w skali globalnej, kultura europejska traci również dominację na wewnętrznej scenie Europejskiej. Początek tego procesu można zauważyć już w wielu krajach europejskich.

* * *

Trzeba zauważyć niepokojące zjawisko przenoszenia ośrodka ciężkości firm niemieckich z Europy do Chin¹⁴. Czy pasażerowie Titanika zaczynają się już przesiadać się do eleganckich szalup ratunkowych? Warto pamiętać, że Titanik w swoim wyposażeniu miał łodzie ratunkowe tylko dla pasażerów I klasy.

* * *

Warto również przypomnieć o czarującej notatce w *The Economist*¹⁵ – *Lessons from the Leopard*, sugerującej, aby Europa nie ulegała silnym nastrojom „łagodnego poddania się”.

* * *

W tym pesymistycznym klimacie możemy zacytować słynne dzieło O. Spenglera¹⁶ *Der Untergang des Abendlandes*?

* * *

Pojedynek Sowiecko-Amerykański i pojedynek Amerykańsko-Chiński

W XX wieku liberalne demokracje wygrały pojedynek z brunatnym i czerwonym totalitaryzmem. **Trzeba jednak podkreślić, że pojedynek Amerykańsko-Chiński to jest znacznie większe wyzwanie i ryzyko klęski aniżeli pojedynek Sowiecko-Amerykański.** Nie ma żadnej gwarancji, że liberalne demokracje jeszcze raz w warunkach XXI wieku odniosą zwycięstwo.

Wyzwanie Sowieckiego Imperium stworzyło bardzo silne impulsy scalające Wspólnotę Atlantycką. Wyzwanie i Polityka Chin jest odkryciem rzymskiej maksymy – *divide et impera*. **Chiny posługują się instrumentem długookresowej myśli strategicznej¹⁷,**

¹⁴ J. Erwing, J. Dempsey, *Germany builds future beyond the EU. Export and investment are increasingly moving to emerging countries*, IHT, July 19 2011

¹⁵ *The Economist*, December 12 2009

¹⁶ O. Spengler, *Der Untergang des Abendlandes*, München 1954

¹⁷ A. Kukliński to jest pogląd wysoce kontrowersyjny, który powinien wywołać ożywioną dyskusję

zręcznie wbijając kliny rozłupujące jedność Wspólnoty Atlantyckiej. Wydaje się, że bateria chińska 2000 miliardów obligacji amerykańskiego długu jest znacznie bardziej groźna aniżeli tysiące sowieckich rakiet wycelowanych na obiekty USA.

* * *

Contra spem sperare czy rzeczywiści tak jest, że Wspólnota Atlantycka jest Titanikiem XXI wieku. Czy jest to już werdykt historii, z którego nie ma odwrotu, innymi słowy, punkt przelania już nastąpił?

W takich warunkach warto jeszcze raz przeczytać inspirujące dzieło T.G Asha¹⁸, które jest wielką laudacją Wspólnoty Atlantyckiej, warto również sięgnąć do tomu wydanego w Polsce¹⁹, który mimo profetycznej treści nie znalazł zbyt wielu czytelników. Warto wreszcie w konkluzji artykułu przytoczyć opinię J. Kornbluma²⁰ byłego ambasadora USA w Berlinie.

„Zjednoczenie Europy i Ameryki Północnej jest najbardziej śmiałym projektem kiedykolwiek wymyślonym. Jeśli ten projekt się sprawdzi to Stany Zjednoczone znajdą się we wspólnym układzie z 500 milionami Europejczyków, tworząc przestrzeń demokratyczną w ramach której wartości demokratyczne będą reprezentowały większą energię, aniżeli jakikolwiek inny naród na ziemi. W ten sposób zostanie zapewniona przyszłość demokracji jako systemu działającego w zglobalizowanym świecie.”

* * *

Projekt Konferencji międzynarodowej w Krakowie pt. The Atlantic Community. The Titanic of the XXI century?

Kryzys Wspólnoty Atlantyckiej jest wyzwaniem dla wiedzy i wyobraźni całego systemu nauk społecznych. Jestem przekonany, że krakowska metropolia nauki i kultury powinna podjąć i zrealizować dwie inicjatywy.

Primo – inicjatywę zorganizowania Konferencji międzynarodowej The Atlantic Community. The Titanic of the XXI century?

Secundo – inicjatywę zorganizowania międzynarodowego program badań pod tym samym tytułem.

¹⁸ T.G Ash, op.cit

¹⁹ A. Kukliński, K. Pawłowski (eds) *The Atlantic Community. The Titanic of the XXI century?*,

²⁰ J. Kornblum, *Germany in need of a dream*, IHT April 23 2010

Dysponujemy bardzo dobrym punktem startowym w postaci już cytowanego tomu²¹ ze znakomitym gronem autorów, którzy mogą być jednocześnie uczestnikami proponowanego programu badań.

Do tego grona trzeba włączyć nowy zespół wybitnych osobowości, a zwłaszcza Z. Brzezińskiego, T.G. Asha, N. Daviesa oraz ambasadora J. Kornbluma. Może warto zaprosić również profesora Kishore Mahbubaniego z Singapuru, autora książki *The irresistible shift of global power to the East*.

Cytowana już teza J. Kornbluma może mieć brzmienie utopijne, jest to jednak z pewnością wspaniały przedmiot dyskusji konferencyjnej. Trzeba pamiętać, że niektóre utopijne sny stały się światem realnym²². Myślę, o konferencji międzynarodowej w wielkim stylu zorganizowanej przez konsorcjum czterech instytucji²³, które reprezentują bardzo wybitny potencjał kultury naukowej i organizacyjnej. Pierwszą instytucją jest krakowski oddział Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. Drugą instytucją jest Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. Trzecią instytucją jest Małopolskie Obserwatorium Polityki Rozwoju. Czwartą instytucją jest Oddział Narodowego Banku Polskiego.

Kryzys Wspólnoty Atlantyckiej²⁴ jest wielkim, może tragicznym problemem sceny globalnej. Jestem przekonany, że proponowana konferencja i proponowany program badań staną się wydarzeniem naukowym, a może nawet politycznym o randze światowej. Jestem przekonany, że krakowska metropolia nauki i kultury stworzy wielkie forum dyskusji światowej nad przeszłością i przyszłością Wspólnoty Atlantyckiej.

Warszawa 5 września 2011

²¹ A. Kukliński, K. Pawłowski (eds) *The Atlantic Community. The Titanic of the XXI century?*, op.cit. szczególnie inspirujący jest artykuł K.Szczerskiego *Titanic in ourselves*

²² Por. refleksję na temat relacji pomiędzy światem wiedzy, światem wyobraźni i światem utopii - *Polska Myśl Strategiczna Na spotkanie z enigmą XXI wieku*. Specjalny Biuletyn PTE, Warszawa kwiecień 2011 str. 140-142

²³ Oczywiście można rozszerzyć krąg tego konsorcjum włączając do tego grona WSB-NLU w Nowym Sączu oraz Wydawnictwo Znak, które opublikowało piękne wydania polskie takich znakomych brytyjskich autorów jak N. Davies i T.G. Ash

²⁴ Por. Dowol, *Washington's horror show*; N. Ghaenmi, *Maybe Washington needs more craziness*, IHT August 4 2011

Post Scriptum

11 tez o Kryzysie Wspólnoty Atlantyckiej

Chciałbym, aby mój referat stał się źródłem kontrowersyjnej dyskusji, szkicującej nowy paradygmat jako nowy system pytań i nowy sposób odpowiedzi na te pytania. Rozumiem, że niektóre tezy, które zamierzam przedstawić można uznać za fałszywe. Chciałbym jednak bronić prawa formułowania fałszywych tez w dyskusjach naukowych. Przekornie powiem, że w wielu przypadkach dobrze uzasadniona teza fałszywa lepiej służy rozwojowi nauki, aniżeli banalna teza prawdziwa, która znajduje bierne milczące przyjęcie danego środowiska naukowego. Proszę w tym duchu o ocenę proponowanej listy 11 tez.

1. Kryzys Wspólnoty Atlantyckiej jest dramatycznym, a może nawet tragicznym problemem naszych czasów. Jest to kryzys Wspólnoty Atlantyckiej, którego główne źródła tkwią w głębokich korzeniach cywilizacji zachodniej
2. Wspólnota Atlantycka jest wielowymiarowym procesem długiego trwania. W tym opracowaniu przedstawiłem kontrastowe obrazy rozkwitu Wspólnoty Atlantyckiej w latach 1940-1990 oraz kryzysu tej Wspólnoty w latach 1990-2012
3. Wydaje się, że teza o rozkwicie Wspólnoty Atlantyckiej nie wzbudzi większych kontrowersji. Trudno negować takie sukcesy Wspólnoty Atlantyckiej jak zwycięstwo w II Wojnie Światowej, tworzenie nowego porządku globalnego, Plan Marshalla, Unia Europejska, NATO oraz upadek Imperium Sowieckiego.
4. Silne kontrowersje wzbudzi teza, że dwudziestolecie 1990-2010 pogrzebało decydującą rolę Cywilizacji Zachodniej oraz Wspólnoty Atlantyckiej. Promowane przez ideologię neoliberalną procesy globalizacji oraz rekonfiguracji sceny globalnej wywołały głęboki kryzys Wspólnoty Atlantyckiej, która wyzwania XXI wieku przyjmuje w stanie paraliżu myślenia strategicznego.

Ani w Waszyngtonie ani w Brukseli nie rozumie się tej prostej prawdy, że wielki kryzys Wspólnoty Atlantyckiej nie może być przewyciężony przez łańcuch taktycznych decyzji o horyzoncie krótkookresowym. Ten wymuszony łańcuch decyzji podejmowanych w klimacie presji dnia codziennego nie tworzy uczciwej diagnozy statusu quo, nie tworzy wizji przyszłości oraz presji poszukiwania nowych rozwiązań w systemie długookresowej myśli strategicznej. Ten paraliż myślenia strategicznego w USA oraz w Unii Europejskiej można opisywać w kategoriach wielkiego dramatu dziejowego, jako paralelnego aktu samobójstwa USA i Unii Europejskiej jako wielkich podmiotów sceny globalnej.

Nowi aktorzy tej sceny nie muszą podejmować większych wysiłków wchodzenia na scenę globalną. Starzy aktorzy popełnią samobójstwo i znikną ze sceny.

5. W ocenie kryzysu Wspólnoty Atlantyckiej może przeważać teza, że decydującą przyczyną są wspólne korzenie i wspólne przejawy Kryzysu USA i Unii. Można również powiedzieć, że istnieją potężne mechanizmy wzajemnego wzmacniania się procesów kryzysowych w USA i EU. Kryzys ten ma również indywidualne oblicze w USA oraz w Unii Europejskiej, które mają swe źródło w osobliwościach rozwoju cywilizacji amerykańskiej i cywilizacji europejskiej. Można również wskazać na strukturalne i funkcjonalne różnice dzielące USA i Unię Europejską.
6. Na tym tle rodzi się dramatyczne pytanie: czy Wspólnota Atlantycka jest Titanikiem XXI wieku? Czy kryzys Wspólnoty Atlantyckiej jest kryzysem nieodwracalnym? Czy możliwy jest renesans Wspólnoty Atlantyckiej. Czy teza J. Kornbluma jest naiwną utopią? Czy można przeciąć węzeł gordyjski zgubionej solidarności USA i Unii Europejskiej?
7. Głęboka rekonfiguracja sceny globalnej jest nieuniknionym werdyktem XXI wieku. Otwarta jest natomiast sprawa roli Wspólnoty Atlantyckiej w kształtowaniu nowego porządku globalnego. Silna Wspólnota Atlantycka będzie współautorem i współaktorem nowego porządku globalnego. Jeśli zawiedzie Wspólnota Atlantycka to czeka nas okres chaosu. Ani Chiny ani Indie jeszcze przez kilkanaście a może kilkadziesiąt lat nie będą miały wystarczających zasobów materialnych i duchowych, aby zapoczątkować nowy porządek globalny z pominięciem lub zmarginalizowaniem Wspólnoty Atlantyckiej.
8. Renesans Wspólnoty Atlantyckiej jest istotnym elementem procesów długiego trwania, które łączy przeszłość, teraźniejszość i przyszłość
9. Studia nad kryzysem Wspólnoty Atlantyckiej nie mogą zamykać się w zamkniętym kole uczonych europejskich i amerykańskich. Trzeba otworzyć strumień dialogu z uczonymi Azji, którzy powinni stać się uczestnikami naszych studiów, badań i konferencji. Chciałbym wymienić przede wszystkim profesora Kishore Mahbubani, autora pracy *The New Asian Hemisphere. The irresistible shift of global power to the East*, która powinna ukazać się w tłumaczeniu polskim. To jest sprawa bardziej ogólna. Polskie nauki społeczne muszą otworzyć szerokie strumień dialogu z nauką azjatycką. W tym kontekście uczeni z Singapuru powinni być przedmiotem naszego zainteresowania
10. Proponowany program Badań i Publikacji zyska z pewnością ścieżkę zainteresowania i poparcia wielkich organizacji międzynarodowych, a zwłaszcza Unii Europejskiej, OECD i Banku Światowego.

11. Studia nad kryzysem Wspólnoty Atlantyckiej mogą stać się istotnym bodźcem globalizacji nauk społecznych w Polsce. Krakowska metropolia nauki i kultury może odegrać ogromną rolę w tym procesie.

* * *

Artykuł ten pisany jest w sierpniu 2011 roku. Konferencja Jubileuszowa PTE w Krakowie odbędzie się w listopadzie 2011. Mijmy nadzieję, że w ciągu następnych miesięcy nie nastąpi katastrofalne załamanie się systemu globalnego. Nie ulega jednak wątpliwości, że w perspektywie następnych lat kryzys Wspólnoty Atlantyckiej będzie wielkim problemem sceny globalnej XXI wieku.